

Slavko Pezdir

Križ na koncu hodnika

(Po 35. tednu slovenske drame v Kranju)

Letošnji Teden slovenske drame (TSD), ki je od 18. do 26. marca v organizaciji Prešernovega gledališča v Kranju festivalskemu občinstvu in zainteresirani kulturni javnosti ponovno omogočil dovolj reprezentativno in izčrpno seznanitev z izbranimi dosežki domače dramatike minulega leta in aktualnega uprizarjanja (klasične in sveže) slovenske dramatike na domačih in tujih odrih, ponuja dovolj izzivov za nekatere premisleke o tradicionalnem festivalu, a tudi o vselej spreminjajočih se razmerjih med slovenskimi dramatiki, odrskimi umetniki, gledališkim občinstvom ter kulturno javnostjo nasploh.

Osrednji del festivalskega repertoarja v konkurenci za Šeligovo nagrado je oblikoval literarni in gledališki kritik Matej Bogataj, ki je izmed več kot dvajset ogledanih uprizoritev domačih dram iz minulega časovnega obdobja premišljeno izbral 10 predstav. Med njimi dve ponovni uprizoritvi slovenske dramske klasike (Ivan Cankar: *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*; Tone Partljič: *Moj ata, socialistični kulak*), dve krstni uprizoritvi izvirnih dramatizacij tujih literarnih del (Srečko Fišer: *Medtem*, po Leviju; Tina Kosi: *Metamorfoze*, po Ovidu), dve krstni uprizoritvi monodram (Saša Pavček: *Al' en al' dva?*; Sebastijan Horvat, Nataša Matjašec: *Get Famous or Die Trying. Elizabeth 2*) in štiri krstne uprizoritve dram že uveljavljene srednje generacije dramatikov (Matjaž Zupančič: *Bolje tič v roki kot tat na strehi in Hodnik*; Evald Flisar: *Nora Nora*; Boštjan Tadel: *Anywhere Out of This World*). V svojem poročilu je selektor opozoril na t. i. mejne primere, svoje širše pojmovanje oz. uveljavljanje slovenskega avtorstva tudi v primerih obeh izbranih dramatizacij (Levijevega romana *Premirje* in Ovidovih

Metamorfoz), a tudi v primeru dodatno omenjene Korunove dramatizacije romana Dostojevskega *Bratje Karamazovi*, ki pa je že gledališče samo ni prijavilo in je zaradi tehnične zahtevnosti v Kranju tudi ne bi bilo mogoče odigrati. Ob tem ne kaže spregledati, da v zgodovini dramatike že od antike dalje (da o Shakespearu sploh ne zgubljam besed) poznamo avtorske bolj ali manj zveste prenose oz. dramatizacije zgodb in njihovih protagonistov iz literarnih in neliterarnih virov drugih avtorjev, čeprav se teh mnogokrat niti ne zavedamo niti jih dostikrat ne poznamo. Slej ko prej je torej ključnega pomena za presojo avtonomna izpovedna živost in moč posameznega dramskega besedila oz. uprizoritvene literarne predloge ter prepričljivost njene odrske oživitve; kar je pri opravljeni izbiri očitno vodilo tudi letošnjega selektorja.

Če se je selektorju zdelo vredno (in nam zaslužno) v festivalski repertoar uvrstiti domala polovico od vseh videnih uprizoritev domačih besedil, pa festivalsko občinstvo in žirija na žalost nista imela priložnosti, da bi izbrano desetino na obeh letošnjih kranjskih prizoriščih (PG Kranj in Kulturni dom Primskovo) tudi v celoti doživela in se do nje opredelila. Od desetih so namreč zaradi "višje sile" odpadle kar tri izbrane predstave. Dve (*Nora Nora* in *Metamorfoze*) sta bili odpovedani zaradi zdravstvenih in tehničnih razlogov že precej pred začetkom festivala, tretja (*Pohujšanje*) pa je bila zaradi bolezni protagonista nosilne vloge odpovedana tako rekoč dan pred predvidenim terminom. Gledališče je pač živa umetnost neposrednega kolektivnega soustvarjanja, zaradi česar se neprijetnim odpovedim v zadnjem hipu nikoli ne bo mogoče izogniti. Manj prepričljivi sta bili po tej plati vnaprejšnji odpovedi, ob katerih bi se bilo mogoče vprašati, ali bi se gledališči tako zlahka odrekli festivalskemu nastopu tudi, če bi šlo za možnost predstavitve kje na tujem, in ali ne bi tedaj le poskrbeli za možno prezasedbo oziroma za umetniško še sprejemljivo tehnično prilagoditev izvedbe uprizoritvenim možnostim na katerem od festivalskih prizorišč. Vprašanje se živo dotika profesionalne odličnosti oziroma organizacijske prilagodljivosti naših gledališč, ki bi morala potem, ko so določeno uprizoritev prostovoljno, a s polno odgovornostjo prijavila za festival (z znanimi uprizoritvenimi možnostmi na obstoječih prizoriščih), zares storiti vse, da bi bilo po uveljavljenem

postopku avtorske selekcije izbrano delo tam tudi kolikor mogoče umetniško korektno predstavljeno. Nenapisane etične odgovornosti za profesionalnost festivalskega gostovanja oz. umetniško neokrnjenost izvedbe, ki jo gledališča s prijavo uprizoritve za določen festival prevzemajo do avtorja besedila in vseh njenih soustvarjalcev, a tudi do selektorja, prirediteljev, sofinancerjev in občinstva festivala ter do najširše kulturne javnosti, v takih primerih ni mogoče prezreti.

Šeligova nagrada uprizoritvi *Hodnik*

Strokovni žiriji za izbiro najboljše uprizoritve domačega besedila in podelitev Šeligove nagrade (žiriji je predsedovala pesnica Neža Maurer, sodelovala pa sta dramaturga Igor Lampret in Tomaž Toporišič) moremo v njeni končni oceni le pritrditi: da je bilo sedem festivalskih predstav v konkurenci po zvrsteh in tehtnosti med seboj sicer zelo raznorodnih, a "usmerjenih v sedanost in sedanje poglede na preteklost". V kakovostno jedro festivalskega programa je žirija uvrstila uprizoritve *Moj ata*, *socialistični kulak* Toneta Partljiča v "natančni režiji Michala Babiaka in izenačeni igri ansambla SLG Celje", avtorsko dramatizacijo Srečka Fišerja "v pretresljivi predstavi *Medtem*" (režiserja Janusza Kice in SNG Nova Gorica) ter obe "monodramski, izvedbeno izvrstni etidi: *Al' en al' dva?* Saše Pavček v interpretaciji Aleša Valiča, ki redefinira ljudsko, ter *Elizabeth 2* Nataše Matjašec in Sebastijana Horvata, ki izreka in uteleša povezanost ter hkratno razpetost med igro in neigro, odrom in življenjem".

Zaradi izstopajoče "tematske drznosti in aktualnosti" je žirija na sam vrh izbrane sedmerice postavila ter s Šeligovim priznanjem nagradila uprizoritev *Hodnik* dramatika in režiserja Matjaža Zupančiča v soprodukciji SNG Drame in KD B-51 Ljubljana. Avtor je za to besedilo že pred dvema letoma dobil Grumovo nagrado, o poslej tudi Šeligovi nagrajenki pa je strokovna žirija v svoji uradni obrazložitvi napisala naslednje: "V izenačeni igri osmih protagonistov je *Hodnik* drama o telekraciji. Uprizarja sodobni purgatorij pošacunjene družbe spektakla, ki z geslom bodi, kar si, nasladno použiva poslednje koščke razkrojenega subjekta. Predstava, ki na skrajno sugestiven način odrsko spregovori o sodobnih slehernikih, ujetih v primež televizijskih resničnostnih šovov. Pod kozmetiko prikritega nasilja do skrajnosti razgalja posameznika v svetu medijske stvarnosti, še posebej tam,

kjer se sklicuje na pristno človeško, ki ga potrebuje zgolj za manipulacijo. *Hodnik* problematizira prav sklicevanje na tisto, kar naj bi bilo stvarno. Razkriva samo konstrukcijo realnosti, v kateri so posamezniki in njihove temeljne stiske zgolj gradivo vsemogočnih korporacij. Dobiček korporacij zvaža eksistenco posameznika na uporabno vrednost, na agonijo duha in telesa, človeštvo pa na ideologijo edinega preživelega. V tem sodobnem gulagu je vsak sam sebi prostovoljen rabelj in žrtev. *Hodnik* s svojim sporočilom vrača človeku dostojanstvo.”

Razmeroma srečno in obojestransko plodno obdobje dinamičnega sožitja med sodobno domačo dramatiko in dramskim gledališčem je bilo letos mogoče razbrati v dejstvu, da sta bili med Bogatajevimi izbrankami v konkurenci za Šeligovo nagrado krstni uprizoritvi obeh zadnjih Grumovih nagrajenk. Pred dvema letoma nagrajeni *Hodnik* Matjaža Zupančiča, ki je dobil nagrado občinstva tudi na lanskem mednarodnem festivalu Ex-Ponto v Ljubljani, smo že omenili. Lani nagrajena *Nora Nora* Evalda Flisarja v režiji Dušana Mlakarja in izvedbi PG Kranj je bila sicer iz že omenjenih razlogov žal odpovedana, a smo po slovesnosti ob odprtju festivala vsaj v spremljevalnem programu lahko doživeli njeno letošnjo arabsko postavitev v prevodu Ossama Elkaffasha, režiji Saleha Saada in izvedbi gledališke skupine Al-Soradek iz Kaira, kar je pomenljivo nakazovalo tudi aktualno vse opaznejše uveljavljanje naše dramatike po svetu. Ker izvedbe besedil naših avtorjev na tujem niso več nekaj čudežno enkratnega in komaj mogočega (saj smo v spremljevalnem programu TSD lahko doživeli tudi gostovanje s svetovno praiizvedbo komedije Vinka Möderndorferja *Mama je umrla dvakrat* v slovaškem prevodu Jána Jankoviča, režiji Michala Babiaka in izvedbi Divadla Jána Palárika iz Trnave, slišati pa je bilo tudi o bližnjih uprizoritvah naših dramskih besedil na Poljskem, Češkem, v Veliki Britaniji, Indiji, Grčiji, Egiptu in še kje), bi veljalo razmisliti, kako bi jih bilo mogoče bolj načrtno in sistematično vključiti v program TSD. Ali tako kot zdaj, ko so ta gostovanja odvisna od dobrih zvez in informacij posameznikov ter od vselej omejenega razpoložljivega denarja za dodatne akcije oz. spremljevalni program? Ali pa bodo kdaj postale tudi tuje uprizoritve slovenskih besedil del selekcije tekmovalnega programa TSD ter s tem nemara celo razširjene

mednarodne konkurence za Šeligovo nagrado? Po letošnjih izkušnjah z obema gostovanjema iz tujine, ki sta bili nedvomno na ustrezni kakovostni ravni ter tudi sproti prevajani z napisi na zaslonu, a kljub temu nista zbrali in predvsem ne do konca zadržali dovolj spodobnega števila gledalcev v avditoriju, je videti, da razvoja ne kaže prehitevati. Z vztrajnim uvrščanjem tujih uprizoritev slovenskih besedil v festivalski program bo vendarle še potrebno postopoma širiti ter poglobljati izkušnje in doživetja domačega občinstva, krepiti njegov interes za novo, drugačno in tuje; po drugi strani pa tudi posredno še spodbujati odrske ustvarjalce v drugih jezikovnih okoljih za ustvarjalno komunikacijo z našim dramskim pisanjem in nato še okoljem, iz katerega to pisanje izvira. Ko bodo ta gostovanja rednejša in samoumevnejša ter pri našem občinstvu in javnosti nasploh sprejeta z večjim spoštovanjem, zanimanjem in prijaznostjo, bo najbrž tudi organizacijski in programski preskok na višjo kakovostno raven, kar bi na primer lahko bila njihova enakovredna uvrstitev v konkurenco za Šeligovo nagrado, dokaj preprost in logičen.

Nadpovprečno hiter odziv naših gledališč na sveža in po kakovosti primerna dramska besedila je letos razviden tudi iz dejstva, da so bila kar tri nominirana besedila za letošnjo Grumovo nagrado v tej sezoni že krstno uprizorjena in njihove prve odrske oživitve izbrane celo v konkurenco za Šeligovo nagrado (*Bolje tič v roki kot tat na strehi* Matjaža Zupančiča, *Al' en al' dva?* Saše Pavček in *Anywhere Out of This World* Boštjana Tadle). Spodbudne in prav tako izizvalne osnove za morebitne naslednje krstne uprizoritve pa so nakazale tudi festivalske bralne predstavitve še neuprizorjenih Grumovih nominirank (*Križ* Matjaža Briškega, *Odstiranje* Žanine Mirčevske, *Mrtve duše* Vinka Möderndorferja in *Akvarij* Evalda Flisarja), ki jih je z igralci kranjskega PG in gosti domišljeno pripravila režiserka Tijana Zinajić. Z govornim uprizarjanjem kar štirih dramskih novitet je privrženi in požrtvovalni kranjski igralski ansambel letos pomembno obogatil in razširil spremljevalno festivalsko ponudbo. Avtorjem bralno interpretiranih besedil je ponudil dragoceno priložnost, da prvič zaslišijo "zunanje" interpretacije svojih zapisanih dramskih značajev, situacij in replik. Za zdaj še redkim zainteresiranim pa, da bolj plastično in bolj zdržema (od morebitnega lastnega "notranjega" branja) vse to tudi slišno doživijo. Zaradi pomanjkanja tradicije za novo

oziroma ponovno obujeno obliko umetniškega posredovanja dramatike so avditorij ob popoldanskih bralnih izvedbah letos polnili večinoma udeleženci delavnice dramskega pisanja, kar ni niti presenetljivo niti slabo. Verjamemo pa, da se utegne krog poslušalcev v naslednjih letih z vztrajno skrbjo za ustrezno kakovost in solidno interpretacijo prebranih besedil vendarle širiti, in sicer tako med strokovnim občinstvom (dramatiki, dramaturgi, režiserji ipd.), ki smo ga letos pogrešali, kot tudi med običajnimi ljubitelji dramatike in gledališča, ki se morajo s to "vmesno" oz. "nizkoproročunsko obliko" zvočnega umetniškega podajanja šele spoprijateljiti. Prav gotovo bi festivalu slovenske dramatike v prihodnosti lahko pomembno pomagal posredovati in širiti tovrstno izvajanje dramske umetnosti med širšo zainteresirano javnost nacionalni radio s svojimi umetniškimi oz. igranimi programi, če bi le odgovorni na eni in drugi strani pri tem našli skupen interes.

Grumova nagrada drami Križ

Če upoštevamo dejstvo, da je letošnja žirija za Grumovo nagrado v sestavi Vilma Štritof Čretnik (predsednica), Matej Bogataj, Tomaž Gubenšek, Alja Predan in Darja Reichman izbrala sedem finalistov in na koncu tudi Grumovega nagrajenca med 47 novimi dramskimi besedili in da je približno v istem obdobju tudi na anonimni natečaj Dnevov komedije v Celju prišlo 16 novih besedil, potem moremo ugotoviti, da je dramsko pisanje na Slovenskem dokaj razširjeno in da količinsko nikakor ne usiha. Še bolj spodbudna je ugotovitev Grumove žirije, da je bil letos predložen zbir iger boljši od lanskega, kar pomeni, da je bilo več kakovostnih besedil, ki so uprizorljiva brez pomembnejših dramaturških posegov in popravkov. Zaradi tega so v najožji izbor tokrat uvrstili kar sedem besedil (lani le štiri) in izmed njih na koncu dodelili prestižno Grumovo nagrado dramatiku najmlajše generacije, dramaturgu Matjažu Briškemu za pesniško grotesko v osmih prizorih *Križ*. V uradni obrazložitvi so člani žirije zapisali: "Križ je kruta igra, postavljena v današnji ubožni čas, pa vendar dovolj abstraktna, da deluje širše in onstran aktualnega trenutka in družbene situacije. Govori namreč o razmerju med svetim in svetnim, božjim in banalnim; dogodki na veliki petek, ki so zaznamovali ves čas do danes, se, skoraj dve tisočletji kasneje, zasukajo podobno

kot prvič, kot da je vse samo variacija in farsa, in pri tem množice živ bog, prisoten kot živi Kristus, ne odvrne od njenega početja. Po atmosferi in glede na vprašanja, ki jih odpira, *Križ* spominja na strniševsko mračno grotesko; grenko-smešna igra, ki pred nas priklicuje tudi nekatere klasične prizore iz dramatike absurda, pa je napisana v kratkih, okretnih rimanih replikah, nabitih z jezikovnimi igrami, nesmisli in obrati. Čeprav se zdi jezik pogosto samozažiralen, obrnjen vase, pa asociacij ne kopiči in ne zavira, prej vzpodbuja in poganja dramsko dogajanje. Ob vsem priklicevanju tradicije pa se *Križ* od nje tudi loči in ne deluje anahronistično. V sodobno slovensko dramatiko tako prinaša nov, zrelo artikuliran in avtorski razmislek o temeljnem in presežnem.”

Za dolgoletnejšega spremljevalca dogajanj v slovenski dramatiki in gledališču je letošnje odkritje in povzdignjenje doslej širši javnosti neznanega mladega dramatika Matjaža Briškega med prestižne Grumove lavreate vredno odobranja in navdušenja. Razmeroma dolgo smo namreč že ugotavljali, da mlajših književnikov pisanje za oder ali ne zanima, ali ne mika, ali nimajo možnosti, da bi se mu uspešno približali, in da se pravzaprav z izjemo Roka Vilčnika (*Rokgre*) in morda še koga v zadnjih letih ni uspelo prebiti ne na odre in ne med Grumove nagrajence nikomur. (Današnjega Roka Vilčnika je lahko občinstvo TSD ponovno doživelo ob sklepu festivala – pet let po podelitvi Grumove nagrade za njegovo igro *To* – kot avtorja in režiserja na Dnevih komedije lani nagrajene monokomedije *Pavlek* v interpretaciji Petra Ternovška.) Med slovenskimi dramatiki je v zadnjem desetletju nastala opazna generacijska vrzel (in nekaj podobnega, čeprav manj očitnega, se je zgodilo tudi med dramskimi režiserji), kar gotovo ni v prid ne razvoju slovenske dramatike in ne gledališča. Še posebej pa ne odzivnosti obeh umetnosti pri občinstvu mlajših generacij. Zanimivo je, da se je mladi, samozavestni in dramaturško dobro pripravljeni avtor pri svojem drugem odrskem besedilu ustvarjalno oprl na vrhunsko pesniško izročilo slovenske “vesoljske” drame Gregorja Strniše, ki pa ga je z drzno ter mestoma izvirno jezikovno in idejno igrivostjo preoblikoval v povsem svoje presečišče oziroma križ-išče med banalnim in božanskim, meseno otipljivim in eterično zmuzljivim. Verjamemo, da na krstno uprizoritev *Križa* ne bo treba dolgo čakati, kot tudi ne na prizvedbo še katere od letošnjih nominirank.

Privrženci "prve noči"

Ko razmišljamo o krstnih uprizoritvah Grumovih nagrajenk, lahko ugotovimo, da je v zgodovini podeljevanja Grumove nagrade ostala doslej še neuprizorjena le igra Iva Svetine *Biljard na Capriju* (nagrada leta 1987). Vse druge so doživele vsaj krstno uprizoritev, kar priča o splošno uveljavljeni strokovni zanesljivosti ter ugledu te presoje tako med programskimi odločevalci v gledališčih kot tudi o prebujenem zanimanju za ta besedila med občinstvom, kar gledališča pametno izkoristijo. Mnogo manj je primerov, ko bi posamezna nagrajena besedila poleg krstne doživela še vsaj eno dodatno uprizoritev (več uprizoritev so npr. doživele Jančarjeve nagrajenske *Halštat*, *Zalezujoč Godota*, *Veliki briljantni valček*, Partljičev *Moj ata*, *socialistični kulak*, Šeligova *Svatba*, Zajčev *Voranc* ...), kar pa govori o tem, da v naših gledališčih (po Bojanu Štihu) v odnosu do domače dramatike še vedno najbolj privlači "pravica prve noči" oziroma želja po praizvedbi novega besedila.

Če izvzamemo Cankarja, ki je ostal naš sodobnik tudi po zaslugi svojega najbolj neutrudnega in kongenialnega odrskega interpreta Mileta Koruna, in s precej nižjo frekvenco ponovitev denimo še Linhart in Gruma, za domačo dramatiko, še posebej tisto, nastalo po drugi svetovni vojni, na splošno velja, da se tudi najboljša besedila v naših gledališčih praviloma uprizarjajo le krstno, potem pa le še izjemoma. Najmanj, kar lahko ob tem zapišemo, je, da s svojimi celo že strokovno preverjenimi in pred občinstvom potrjenimi dramskimi "zakladi" ne ravnamo dovolj obzirno in modro ter da še zdaleč ne izkoristimo vsega "mrtvega kapitala", ki se skriva v njih. Zdi se, da med umetniškimi vodji naših gledališč manjka Štihevega raziskovalnega duha in iskateljskega poguma, ki bi čutil poleg veselja nad doživetjem krstne "prve noči" tudi dolžnost, da z muko in tveganjem vrača na horizont sodobne gledališke umetnosti tudi zaradi večinske duhovne malomarnosti ali ravnodušnosti po krivici pozabljena in mrtva slovenska dramska besedila, ki bi lahko polnokrvno in vznemirljivo spregovorila današnjemu gledalcu. Seveda ob tem obstaja nevarnost, da bi se s pogostejšimi ponovnimi oživitvami že uprizorjenih, a novega odrskega interpretiranja vrednih slovenskih dram utegnili zmanjšati število repertoarnih možnosti za prodor nove dramatike mlajše in najmlajše generacije domačih ustvarjalcev. Toda

če upoštevamo celoten sezonski obseg repertoarne ponudbe naših dramskih gledališč in producentov, ki to "izložbo aktualnega" pomembno dopolnjujejo tudi projektno, potem bi se v razmeroma obsežni in žanrsko pestri repertoarni pahljači morale najti dovolj prostora za izbrano in že preverjeno svetovno in domačo klasiko ter prav tako za še nepreverjene tuje in domače dramske novitete.

Grün-Filipičev obliž

Pri odrskem oživljanju dramatike imajo poleg režiserjev pomembno vlogo v slovenskem gledališču po tradiciji (in nemškem zgledu) dramaturgi, ki se med gledališkimi umetniškimi poklici pri nas pogosto upravičeno čutijo odrinjene na rob pozornosti. Njihov nezavidljivi položaj potrjuje tudi trienalsno podeljevano Grün-Filipičevo priznanje, ki je trenutno nasploh edino priznanje za ta poklic na Slovenskem in ki kljub triletnemu ciklu za razliko od Grumove in Šeligo-ve vsakoletne nagrade lavreatu v mošnjiček ne navrže niti tolarja. Po obdobju brezosebnih nagrajevanj dramaturških oddelkov v posameznih gledališčih (od leta 1979 do 1991) in po domala desetletnem premolku se žirije zadnja leta končno odločajo za posamezne najvidnejše osebnosti s tega poklicnega področja. Letošnja žirija v sestavi Vilma Štritof Čretnik (predsednica), Matej Bogataj, Tomaž Gubenšek, Igor Lampret in Darja Reichman je tako edino priznanje za dosežke v slovenski dramaturgiji dodelila dramaturginji Alji Predan in v obrazložitvi med drugim zapisala, da "svoje delo razume in udejanja široko in kompleksno ter prispeva svoj znatni delež že v repertoarnem delu in v vsakokratnem angažmaju pri pripravi posameznih uprizoritev v MGL. Loteva se predstavlja, ki v slovenski prostor vnašajo sveže dramske prijeme, aktualne teme, prav tako pa zavzeto revidira domačo in tujo dramsko klasiko. ... Kot urednica zbirke Knjižnice Mestnega gledališča ljubljanskega pa že od leta 1994 pripravlja knjižne izdaje gotovo najbolj konsekvantne teatrološke literature pri nas. Z njimi odpira zlasti teoretski diskurz s področja dramaturgije in gledališke estetike, zapolnjuje vsaj del vrzeli iz gledališke zgodovine in beleži aktualno odrsko prakso".

Dolgoletnejši spremljevalci tradicionalnega kranjskega tedna smo letos vsekakor doživeli enega plodnejših in odmevnejših festivalskih "letnikov", ki po eni strani ni goljufigo prikrival nekaterih ustaljenih slabosti in težav na dolgi poti od

snovanja do ustvarjenega dramskega besedila ter do njegove uprizoritve, po drugi pa tudi ni oviral iskrenega navdušenja nad najboljšimi dosežki izbranih dramatikov in odrskih uprizoriteljev. Ko smo v naslov našega razmišljanja nekoliko samovoljno in počez povezali naslova obeh letos nagrajenih stvaritev, smo iz letošnje bogate festivalske izkušnje z osebnim optimizmom želeli izraziti zaupanje v neogibno trdo delo, nemara tudi ustvarjalno "trpljenje", kot edino pot do "nesmrtnosti", ki jo sicer morejo doseči le najboljši. A upati smejo vsi, ki se odpravijo na pot.